

OSLO TINGRETT

DOM

Avsagt: 31.05.2011 i Oslo tingrett,
Saksnr.: 10-122687TVI-OTIR/01
Dommer: Tingrettsdommer Thorleif Waaler
Saken gjelder: Krav om oppreisning etter injurierende anklager om rasisme

Erik Albin Schjenken

Advokat Carl Urquieta Bore

mot

AS Dagbladet

Advokat Frode Elgesem

DOM

Saken gjelder krav om oppreisning etter injurierende opplysninger om rasisme.

I Sakens bakgrunn

Erik Schjenken har siden 1991 vært ansatt ved Ullevål sykehus` ambulanseavdeling med base på Oslo legevakt. I begynnelsen arbeidet han som portør og vakt, men fra 1993 ble han fast ansatt i ambulansetjenesten.

6. august 2007 var Erik Schjenken på ettermiddagsvakt. Han hadde kjørt en tur tidligere denne ettermiddagen og fikk ca. kl. 1710 beskjed om å kjøre til Sofienbergparken som er en park på Oslos østkant. Meldingen lød: ”Mann slått i hodet, ligger nede, blør, ikke kontaktbar, puster”. Erik Schjenken forklarte i retten at han på veien til ulykkesstedet som vanlig forberedte seg på hva han og makkeren ville møte. Han forklarte at han på den korte kjøreturen så for seg et bilde av parken og av en person som var blitt slått i hodet og lå nede. Han gjorde seg den refleksjon, basert på erfaring, at voldsutøvelse i slike parker ofte vil være rusrelatert. Videre reflekterte han over hvorvidt politiet kanskje allerede befant seg på stedet.

Erik Schjenkens makker denne dagen var Espen Smith. Han hadde den samme utdannelsen som Erik Schjenken, men noe kortere yrkeserfaring. Erik Schjenken forklarte at han ikke tidligere hadde kjørt sammen med ham. Arbeidsfordelingen mellom Erik Schjenken og Espen Schmidt var at Erik Schjenken kjørte bilen og hadde ansvaret for alle beslutninger i så måte, mens Espen Smith, som satt i passasjeretset, hadde som oppgave å ta seg av pasienten på skadestedet og se til pasienten på veien tilbake til legevakt eller sykehus. I praksis blir det imidlertid ofte til at ambulansemennene hjelper og rådfører seg med hverandre under en utrykning.

Den skadede var en somalier ved navn Ali Farah. Han var denne ettermiddagen sammen med sin samboer Kohinoor Nordberg og deres 7 uker gamle datter. Det var mange folk i parken denne varme ettermiddagen. Noen av dem var venner av Ali og Kohinoor og flere hadde med seg småbarn. I nærheten av barnefamiliene var det noen ungdommer som spilte fotball, og ved et tilfelle hadde ballen blitt spilt mot de små barna. Ali ba da de som spilte om å være forsiktig med hvor de sparket. Dette medførte at han som hadde sparket ballen og Ali kom i et munnhuggeri. De to mennene gikk mot hverandre. Da de var i en armlengdes avstand fra hverandre, tildelte ballspilleren Ali et kraftig knyttneveslag i ansiktet. Han falt bakover og slo hodet i asfalten.

Flere av de tilstedeværende i parken la merke til den brutale hendelsen. En sykepleier som var på stedet, Karianne Østensen, forklarte til politiet 17. august 2007 at hun observerte

nedslåingen og hørte at Alis hode traff asfalten med et smell. ”For vitnet virket det som om fornærmede besvimte av slaget han fikk. Det smalt høyt slik at det tydet på noe alvorlig. Hun løp dit, fornærmede pustet, men var bevisstløs. Flere personer kom til og fornærmede ble lagt i stabilt sideleie.” Vitnet Østensen forklarte at hun tok pulsen på den skadede: ”Pulsen var bløt, han surklet og blødde mye fra munnen og nesa, pusten var overflatisk”. Hun tilføyde at fornærmede våknet, men hun var usikker på om dette skjedde før eller etter at politiet kom til stedet. En politipatrulje med politibetjentene Oddbjørn Søreide og Helge Løberg kom til stedet kl. 1712.

Ambulansen kom til stedet kl. 1713. Erik Schjenken forklarte i retten at de observerte en person som lå nede på bakken og som ble holdt nede av publikum på stedet. Han forklarte at han ba de tilstedeværende om å trekke seg tilbake. Vitnet Karianne Østensen ga i den nevnte politiforklaringen uttrykk for at hun sa til ambulansemennene at hun var sykepleier, at skadelidte hadde slått seg kraftig i asfalten, at han hadde vært bevisstløs i 3 – 4 minutter og at han nettopp hadde våknet. Vitnet fortalte ambulansemennene at den skadelidte var veldig urolig. Hun forklarte til politiet at en av ambulansemennene - som en kommentar til det hun hadde sagt og i forbindelse med anmodningen om at folkene i parken måtte trekke seg litt unna - uttalte: ”Det er ikke så farlig. Bare la ham ligge der å sprelle.” Det er noe uklart hvem vitnet Østensen siktet til, men det ligger nærmest å forstå forklaringen dithen at hun siktet til den av ambulansemennene som var kommet ut fra passasjersiden, altså Espen Smith. I Oslo tingretts dom av 4. desember 2008, som riktignok er en straffedom og som bare angår en del av problemstillingen i nærværende sak, er det også lagt til grunn at det var Espen Smith som sa dette. Erik Schjenken forklarte i retten at han selv ikke har sagt noe slik, og mente at hans makker heller ikke hadde gjort det.

Erik Schjenken forklarte i retten at det ikke var nødvendig å ta pulsen på pasienten idet de så at han pustet. Han forklarte at han og Espen Smith hjalp skadelidte opp i sittende stilling og at Espen Smith undersøkte ham og herunder blant annet sjekket bakhodet hans. Etter en vurdering av pasientens tilstand konkluderte ambulansemennene med at pasienten trolig ikke var alvorlig skadet, men at han likevel skulle tas med til legevakten. Dette var basert på en vurdering etter den såkalte Glasgow Coma Scale hvor pasienten etter ambulansemennenes vurdering hadde en score på 14 av 15 mulige. Man registrerte i den forbindelse en hoven leppe, mulige tannskader og slørete øyne, men ikke noen alvorlige tegn som pupilleforskjell, spinalveske fra nese/ører, hematome (kul som skyldes blødning), sår i bakhodet eller ufrivillig avføring eller vannlating. Deretter ble pasienten reist opp og han gikk noen skritt riktignok med litt støtte.

Etter at Ali Farah var blitt reist opp og før han var kommet inn i bilen, dro han imidlertid ned joggebuxen sin, tok frem penis og rettet strålen fremover mot føttene til Espen Smith. Det er uklart om strålen traff direkte på skoene til Smith, eller om den traff asfalten like ved skoene til Smith, men uansett hvor strålen traff er det på det rene at det ble sprutet urin på ambulansemannens bukse, sokker og sko. Dette resulterte i at Espen Smith utbrøt ”din

jævla gris”, ”ditt svin” eller lignende. Etter at dette var sagt, gikk Ali noen skritt bort til enden av politibilen og tisset på den. Erik Schjenken forklarte i retten at han helt fra først av hadde vært av den oppfatning at Ali Farah var ruset på narkotika, og at han etter at vedkommende hadde tisset på hans kollega mente at det kunne være utrygt å ta ham med i sykekupeen i ambulans bilen. Dette var etter Schjenkens oppfatning en helhetsvurdering basert på mistanken om at vedkommende var ruset sammenholdt med den utagerende adferden.

Erik Schjenken forklarte i retten at når han mente at det var en sikkerhetsrisiko forbundet med å transportere Ali Farah i ambulans bilens sykekupe, var det fordi en mulig utagering under transport i denne lukkede kupeen kunne vise seg å bli farlig. Erik Schjenken meddelte derfor henvendt til de to politifolkene på stedet at ”toget er gått for denne pasienten”. Med dette mente han å si at det fikk være politiet som tok Ali Farah med seg til legevakten. Erik Schjenken presiserte riktignok at han ikke sa dette uttrykkelig til politibetjentene. Politibetjent Oddbjørn Søreide har imidlertid i en politiforklaring av 14. august 2007 uttalt at han trolig responderte på ambulansemannens utsagn med å si: ”Ok, ja vel, eller annet som en bekreftelse på at han har forstått hva den fra ambulansen mente”.

Det er på det rene at mange av de omkringstående menneskene ble svært opprørte da de forsto at ambulansmennene ikke ville ta med seg den skadede. Erik Schjenken forklarte ikke til publikum på stedet det han i ettertid har forklart sin arbeidsgiver og ulike tilsyns- og rettsinstanser om hva som var grunnen til at han og hans kollega ikke tok pasienten med seg. Men til en av de kritikerne som gjorde henvendelse til ham, svarte han: ”Han står oppreist, han dør ikke”. Det er på det rene at situasjonen etter hvert ble meget opphetet og at flere personer ba om å få navnene på ambulansmennene. Ragnhild Spilker, som er sykepleier av yrke, forklarte til politiet 13. august 2007 at hun henvendte seg til den av ambulansmennene som sto ved passasjerdøren – det må ha vært Smith – og at hun sa til ham ”Dere må ta med denne mannen”. Ambulansmannen svarte: ”Dette er et ordensproblem”. Rett etter dette kjørte ambulansen fra stedet. Tidspunktet var ca kl. 1721.

Erik Schjenken forklarte i retten at han rett før avreisen opplevde situasjonen som truende, og at han til slutt måtte få hjelp av politifolkene for å få ambulans bilen ut av den kretsen som hadde flokket seg rundt bilen. Erik Schjenken forklarte at Ali Farah sto oppreist da ambulans bilen kjørte. Dette er blitt bekreftet av de tilstedværende, men noen forklarte at han ikke sto helt med egen hjelp og at en venn holdt i sekken hans. Straks etter at ambulansen hadde kjørt fra stedet, ble Ali Farah fulgt bort til gressplenen og lagt ned der. Freelancejournalist og fotograf i KK Caroline Drefvelin var til stede i parken denne dagen. Hun tok blant annet et bilde av ambulansen da den kjørte, og 43 sekunder senere tok hun et bilde av Ali Farah mens han lå på gresset. Dette bildet ble senere kåret til årets bilde i 2007. Det er på det rene at politifolkene da ambulansen forlot stedet, straks bestilte en ”maje” for å transportere Ali Farah til legevakten. De fikk til svar at det ikke var noen slik ledig bil for øyeblikket. Parallelt med dette ringte publikum i parken til ambulansetjenesten

for å få tak i en ny ambulanse til stedet og noen dro også ut av parken for å få tak i drosje. Ali Farah ble hentet av en drosje. Tidspunktet var ca. kl. 1726.

Kl. 1734 ble Ali Farah innregistrert hos en av sykepleierne i mottaket på legevakten. Han skal ha gått på egne ben fra drosjen og inn på mottaket. Pasienten ble innregistrert som ”oppegående med en synlig kuttskade i venstre munnvik” og det fremgikk at han hadde vært utsatt for et voldstraume og commotio (”hjernerystelse”). Han fikk prioritet 2* hvilket betyr at han skal bringes inn til legen innen 20 minutter. Han ble imidlertid først undersøkt av lege kl. 1810, det vil si etter 34 minutter. På bakgrunn av mistanke om intercerebral blødning ble pasienten besluttet innlagt på nevrokirurgisk avdeling på Ullevål sykehus etter konferanse med vakthavende lege på sykehuset. Kl. 1838 ringte en sykepleier ved legevakten til ambulansetjenesten og meldte pasienten som såkalt hastetur, hvilket innebærer at transporten skulle gis nest høyeste prioritet. Det oppsto imidlertid problemer med å få ordnet med transporten, hvilket medførte at en lege på legevakten kl. 1857 ga ordre om at pasienten skulle fraktes til Ullevål sykehus øyeblikkelig.

Ali Farah ble kjørt fra legevakten kl. 1910 og ankom Ullevål sykehus kl. 1913. Ved ankomsten ble Glasgow Coma Scale vurdert til 12. Der ble det umiddelbart tatt et røntgen CT av pasientens hode. Det ble oppdaget at han hadde en indre blødning i hodet og han ble lagt på postoperativ avdeling til overvåkning. Bakgrunnen var så vidt skjønnes at slike blødninger undertiden kan gå tilbake av seg selv. Tilstanden ble imidlertid forverret og ca. kl. 2300 ble pasienten lagt i respirator (medisinsk koma). Kl. 0030 ble det tatt ny røntgen CT og deretter ble det besluttet operasjon. Kl. 0100 ble han operert med fjerning av blødning under hjernebinnen og innleggelse av intracraniell trykkmåler.

Det er ubestridt at hendelsen i Sofienbergparken 6. august 2007 ganske umiddelbart ble gjenstand for en svært omfattende pressedekning. Aviser og kringkastning ble varslet av flere av dem som var tilstede i parken og media fikk også tilsendt bilder som viste Ali Farah som lå skadet på gresset i parken. Dette var bilder som var tatt etter at ambulansen hadde forlatt stedet og hvor man ventet på at en ”maje” eller drosje skulle komme for å hente ham. Media fikk også tilsendt bilder som viste Ali Farah mens han sto oppe sammen med ambulansemennene og politifolkene på stedet. I presse og kringkastning ble det ganske umiddelbart rettet massive rasismeanklager både mot ambulansemennene, polititjenestemennene og AMK-sentralen. Hendelsen i Sofienbergparken var en av de mest omtalte sakene i norske medier i 2007.

7. august 2007 anmeldte advokat Abid Raja ambulansemennene til politiet for grov uforstand i tjenesten, og dagen etter anmeldte han ambulanspersonellet for å ha unnlat å bringe Ali Farah til lege. 10. august besluttet Riksadvokaten at avgjørelsen om å etter-

forske og å påtale skulle legges til Spesialenheten for politisaker, jf. påtaleinstruksen § 39 tredje ledd.

10. desember 2007 henla spesialenheten saken mot polititjenestemennene som intet straffbart forhold bevist. Avgjørelsen ble klaget inn til Riksadvokaten som i vedtak av 5. februar 2008 opprettholdt avgjørelsen.

6. februar 2008 mottok spesialenheten Statens helsetilsyns vurdering av om det skulle begjæres påtale, jf. straffeprosessloven § 229 og helsepersonelloven § 67. Helsetilsynet fant i sitt vedtak av 23. april 2008 at ambulanspersonellets unnlattelse av selv å transportere pasienten, eller på annen måte sikre seg at pasienten ble transportert til lege innen rimelig tid, var i strid med forsvarlighetskravet i helsepersonelloven § 4 og med kravet til øyeblikkelig hjelp i § 7. Videre fant Helsetilsynet at uttalelser fra ambulansarbeiderne og oppførsel på stedet var i strid med kravet til omsorgsfull hjelp i helsepersonelloven § 4. Det ble lagt til grunn at ambulanspersonalet ifølge vitnene hadde opptrådt arrogant, nedlatende og ikke lyttende, og i denne forbindelse ble det også trukket frem Erik Schjenkens uttalelse til/om pasienten: "Nå er toget gått for denne pasienten". Helsetilsynet fant at bruddene var alvorlige, men ikke så grove at det var grunnlag for å begjære påtale. Det ble samme dagen varslet at saken ville bli fulgt opp tilsynsmessig ved at ambulanspersonalet ville få en advarsel etter § 56. Slik advarsel ble gitt den 23. april 2008.

Statens helsetilsyn hadde kun vurdert saken i forhold til helsepersonelloven, ikke i forhold til straffelovens bestemmelser. Denne vurderingen ble gjort av spesialenheten for politisaker, som 2. mai 2008 utstedte forelegg mot begge ambulansmennene for overtredelse av straffeloven § 325 første ledd nr. 3 knyttet til oppfatning om at ambulansmennene hadde opptrådt arrogant, avvisende og krenkende på ulykkesstedet. Forelegget ble vedtatt av Espen Smith, men ikke av Erik Schjenken, og saken ble for hans vedkommende derfor brakt inn for tingretten for pådømmelse. Ved Oslo tingretts dom av 4. desember 2008 ble han under dissens frifunnet for brudd på straffeloven § 325 første ledd nr. 3.

Statens helsetilsyn hadde i sitt vedtak ikke funnet grunnlag for å hevde at Erik Schjenken hadde kommet med rasistiske utsagn eller at det var holdepunkter for at hans handlemåte under dette oppdraget var en konsekvens av rasisme. Helsetilsynets vedtak ble imidlertid 18. juni 2009 påklaget til Statens helsepersonellnemnd. Helsepersonellnemnda konkluderte i sitt vedtak av 27. januar 2009 med at heller ikke nemnda fant holdepunkter for at ambulansmennenes opptreden var rasistisk motivert. Helsepersonellnemnda fant imidlertid grunnlag for å kritisere den innledende undersøkelsen av pasienten, den senere avgjørelsen om ikke å transportere pasienten til lege og ambulansmennenes språkbruk og opptreden på skadestedet.

Erik Schjenken representert ved advokat Carl Bore innga 29. juli 2010 en stevning til Oslo tingrett mot AS Dagbladet med påstand om oppreisning etter skadeserstatningsloven § 3-6.

Det ble hevdet at Erik Schjenken var blitt utsatt for en tilnærmet hetskampanje i Dagbladet og hvor han i en rekke avisartikler ble anklaget for å være rasist og fremstilt som om han hadde etterlatt Ali Farah i parken på grunn av hans hudfarge, angivelig også vel vitende om den alvorlige hodeskaden. Det ble fremhevet at beskyldningene har krenket hans æresfølelse og medført at han har vært psykisk nedbrutt og blitt påført et sterkt helseskadelig omdømmetap. Erik Schjenken fikk diagnosen posttraumatisk stresslidelse og har i lang tid vært suicidal. Den folkelige kritikken var så sterk at han på et tidspunkt ble tilbudt politibeskyttelse. Han hadde imidlertid taushetsplikt om pasientopplysninger og var derfor ute av stand til å forsvare seg mot de angrepene han ble utsatt for.

AS Dagbladet representert ved advokat Frode Elgesem innga 15. september 2010 et tilsvaer i saken. Dagbladet fremhevet at ambulansesaken var blant de mest omtalte saker i norske medier i 2007 og at saken medførte en svært viktig debatt omkring mulig institusjonell rasisme i blant annet helsevesenet. Det ble fremhevet at det dreide seg om en debatt som utløste reaksjoner fra Regjeringen, en rekke statsråder, politikere og innvandrersorganisasjoner. Saken ble naturlig nok dekket i alle riksdekkende medier og Dagbladets dekning skilte seg ikke ut. Dagbladet mente at de hadde utvist den nødvendige aktsomhet i sin journalistikk og at det ikke er grunnlag for å rette noe oppreisningskrav mot avisen.

Hovedforhandling i saken ble holdt i dagene 27. april til 4. mai 2011. Til stede var partene og prosessfullmektigene. For AS Dagbladet møtte sjefredaktør Lars Helle. Det ble gitt en partsforklaring både fra Erik Schjenken og Lars Helle og deretter ble det gitt forklaringer fra i alt 9 vitner. Det ble foretatt dokumentasjon slik rettsboken viser.

II Partenes anførsler

Saksøkeren har i det vesentligste gjort gjeldende:

Erik Schjenken hevder at han er blitt utsatt for rasistiske anklager i Dagbladet som savner sidestykke når det gjelder grovhet. Det dreier seg om giftige og demoniserende injurier som ble fremsatt i nesten en hel måned. Det dreier seg både om brudd på bestemmelsen i straffeloven § 246 om rettsstridig krenking av en annen persons "æresfølelse" og brudd på bestemmelsen i straffeloven § 247 om opptreden som er "egnet til å skade en persons gode navn og rykte eller til å utsette ham for hat, ringeakt eller tap av den for hans stilling eller næring fornødne tillit". Erik Schjenken erkjenner at han gjorde noen feil under det aktuelle oppdraget 6. august 2007. Han erkjenner for det første at han hadde en noe uklar avtale med politiet om at de skulle ta seg av transporten av pasienten. Han erkjenner videre at han og Espen Smith kan klandres for en uheldig språkbruk på stedet. Det gjennomsyrrer imidlertid Dagbladets oppslag om saken at ambulansemannene massivt anklages for å ha handlet rasistisk. Erik Schjenken mener at det ikke er noe som helst hold i en slik anklage.

Det ligger som en ryggmargsrefleks hos ham at alle skal behandles likt uavhengig av hudfarge og etnisk opprinnelse.

Dagbladet betviler påstanden om at ambulansemennene oppfattet Ali Farah som ruset på narkotika. Til dette er å si at det på legevakten ble tatt en blodprøve som viste at han da prøven ble tatt hadde 0.006 umol THC (tetrahydrocannabinol) i blodet. Dette stoffet er det viktigste virkestoffet i cannabis (hasj og marihuana). I en sakkyndig uttalelse av 27. juni 2009 er det konkludert med at det kan forekomme individuelle variasjoner med hensyn til hvorvidt en person vil fremstå som ruset ved en slik konsentrasjon og at den påviste konsentrasjon anses å være moderat. Det forholdet at ambulansemennene oppfattet pasienten som ruset kunne de imidlertid ikke gå ut med på grunn av sin yrkesmessige taushetsplikt. Ullevål sykehus hadde for øvrig ganske raskt utrykkelig pålagt dem å forholde seg helt tause overfor pressen. Dette var et pålegg som ble gitt av sykehuset 8. august 2007 samtidig med at de ble suspendert fra sine stillinger. Erik Schjenken hevder at han ble fremstilt som en demon i media og ganske særlig i Dagbladet. I begynnelsen reagerte han bare med en viss irritasjon, men ganske raskt kom sinne, desperasjon og fortvilelse og til slutt følte han seg totalt isolert og var ved et par anledninger på selvmordets rand.

Dagbladet fremhever at avisen ikke har navngitt de to ambulansemennene. Til det er å si at i alle fall Erik Schjenken var svært lett å identifisere blant annet ut fra et par av bildene i avisen. På et av bildene som ble trykket i avisen kan man tydelig gjenkjenne ham ut i fra hans kroppsform (litt kraftig, høy), kraftige overarmer, skallet og at han typisk gikk med hendene i lommen. Det hjelper da ikke så mye at selve ansiktet var sladdet. Det fremgikk også av bildene i avisen av ambulansebilen var tilknyttet stasjonen ved Oslo legevakt i Chr. Kroghs gate. Det spredte seg derfor raskt både blant familiemedlemmer, venner og bekjente at Erik Schjenken var en av de ambulansemennene som etter avisoppslagene hadde opptrådt grovt rasistisk og som nå var suspendert fra sin stilling. Det kan ikke være noen tvil om at beskyldningene var svært omdømmeskadelige. Motparten synes også å erkjenne dette.

Erik Schjenken fremhever at når beskyldninger fremsettes av media selv (såkalt egenfremsettelse) og disse gjelder privatpersoner og det forligger svake faktiske holdepunkter for at beskyldningene er riktige, så vil fremsettelsen normalt ikke være vernet av bestemmelsen i Grunnloven § 100 om ytringsfriheten. Er det på den annen side tale om en ren viderefremmidling av beskyldninger mot en person i offentlighetens lys, en beskyldning av allmenn interesse og det foreligger sterke holdepunkter for at påstanden er sann, så vil media vanligvis ha anledning til å omtale forholdet. Erik Schjenken hevder at omtalen av han og hans kollega gikk altfor langt. Det var ikke dekning for beskyldningene om at ambulansemennene lot være å frakte den skadede til Oslo legevakt fordi han hadde mørk hudfarge. Det var heller ikke dekning for en rekke av de andre grove uttalelsene om feil tjenestemennene hadde gjort på stedet. Oppslagene var drevet av en sterk kommersiell interesse som det etter forholdene ikke var rimelig at Erik Schjenken skulle betale prisen for.

Utover de grove rasismeanklagene ble samtidig helt vesentlige sider av det faktiske hendelsesforløpet systematisk feilbeskrevet. Blant annet fremgikk det av oppslagene i Dagbladet at den skadede ”hadde tisset på seg”. Både vitneførselen og bilder har imidlertid vist at dette ikke var riktig. Videre fremgikk det av utallige oppslag i avisen at de to ambulansemennene hadde forlatt den skadede mens han lå på bakken i parken. Dette var heller ikke riktig. Da ambulansen forlot parken sto Ali Farah på sine egne bein, riktignok kanskje noe støttet av en person. Avisens beskrivelse av hendelsen som at Ali Farah hadde tisset på seg og ble forlatt av ambulansen mens han lå nede på bakken, ga et helt misvisende bilde på et avgjørende punkt i saken. Det hevdes at avisens systematisk uriktige beskrivelse var i seg selv svært alvorlig og omdømmeskadelig for Erik Schjenken, og en sterkt klanderverdig handling fra avisens side.

Dagbladet har hevdet at det ikke bør få noen stor betydning hvordan avisen har formulert seg når det gjelder tissingen. En erfaren ambulansemann vil nemlig under enhver omstendighet måtte forstå at tissingen ikke var viljestyrt. Erik Schjenken bemerker til dette at for ham og hans kollega fremsto urineringen som viljestyrt. Professor i akuttmedisin, Petter Andreas Steen, har i denne forbindelse uttalt følgende i media:

”Ved epileptiske anfall og noen hodeskader kan folk tisse på seg (ufrivillig vannlating). Det vet ambulansesjåfører. Men ved enkelte hodeskader kan urineringen se viljestyrt ut. Det kan vi ikke forvente at en ambulansesjåfør skal vite. Jeg tror heller ikke mange leger ville skjønt det.”

Det hevdes at ”alle” ville ha skjønt at en bevisstløs mann som tisser i buksen sannsynligvis har en alvorlig hodeskade. Man kan ikke bli irritert på en slik person. Ved å opplyse om at Ali Farah hadde tisset på seg, forsøkte Dagbladet å overbevise leserne om at det ikke kunne være noen annen årsak til episoden enn rasisme.

Den massive fordømmelsen av ambulansemennene i Dagbladet fremgår blant annet av følgende sitater:

Dagbladets kommentar 9. august 2007 ”Hvem er svinet her?”:

”Alle som blir skadet eller faller om, skal tas på alvor. Svart eller hvit ... Ambulansenekten i Sofienbergparken kan vanskelig oppfattes som noe annet enn et holdningsproblem. Ali er svart. Og mann. Han er norsk-somalier. Hadde en hvit, norsk mann blitt slått i asfalten, er jeg ganske overbevist om at han hadde fått hjelp. Advokat Abid Q. Raja sier spissformulert: ”Ambulansepersonell og politiet forskjellsbehandler svart manns tiss og hvit manns tiss.”

Dagbladets kommentar 11. august 2007 ”Skrekk og avsky”:

”Somaliske menn er trolig så langt ned på det norske samfunnets hakkeorden som du kan komme, og det ambulanspersonalet så da de kom til parken, var en somalisk mann. ...

Sinnet har vendt seg mot ambulanspersonalet. Det er forståelig. ... Tragedien i Sofienbergparken sjokkerte tilskuerne og de aller fleste nordmenn, fordi vi plutselig ble konfrontert med noe vi ikke ønsker å se. Det var rasismens stygge og ubarmhjertige konsekvens. Det var resultatet av et menneskesyn, hvor noen er mindre verd enn andre.”

Dagbladets kommentar 11. august 2007 ”Grums med full spredning”:

”I avdelingen innenfor ligger familiefaren Norge har lært å kjenne gjennom et blodig bilde på nett og trykk. Han i den brune T-skjorta. Han som ligger livløs, mens ambulansepersonellet ikke undersøker ham. Mens politiet sjekker legitimasjon og ikke kjører ham til legevakten. Ali i respirator. ... Vanlige folk som er overbevist om at den mørke mannen med den store jakka bakerst i bussen er innplastret med sprengstoff. Som tror afrikanske menn har voldtekt som favoritt hobby. Som frykter skyteepisoder når mer enn to norsk-pakistanere går sammen. Og som, i verste fall, lar en hardt skadet mann bli liggende igjen på gresset med blødende hode og munn fordi man ikke ser et offer, men en farlig bråk-maker. Du trenger ikke være uttalt rasist for å begå en rasistisk handling.”

Leder 14. august 2007 ”Falsk trygghet”:

”Dehumaniseringen er blitt svært synlig etter at Ali Haji Mohamed Farah verken ble undersøkt eller hjulpet av ambulanspersonell etter at han ble slått ned i Sofienbergparken i Oslo. ... Alle vi, som ikke bare trodde at livredderne i ambulansene var innstilt på å redde liv, men at de også hadde en plikt til å redde liv, har mistet en illusjon. Det er nesten som om det skulle vært brannmenn som ikke gadd slukke brann fordi det bodde uønskede personer i gården. ... Den hårreisende behandlingen av Ali Farah har gitt oss en rekke like uakseptable historier om ambulanser som ikke kommer, eller ambulanspersonell som oppfører seg uetisk og brutalt. Cowboykulturen må stoppes og kravet om videreutdanning må tas på alvor. Vi tåler ikke flere Ali Farah-episoder.”

Leder 16. august 2007 ”Rasismefokus”:

”Regjeringen vil kartlegge offentlig rasisme i stat og kommuner. Tiltaket er en konsekvens av at ambulanspersonell nektet å ta med seg den blødende Ali Farah (37) i Sofienbergparken. ... Det handler om oppfatninger av at menneskers verdighet, egenskaper, rettigheter og plass i samfunnet, avhenger av deres hudfarge og ”rase”. ... Gevinsten er først og fremst økt oppmerksomhet om rasisme. Det som skjedde med Ali, får konsekvenser.”

Rasismeanklager florerte også i en rekke andre av avisens oppslag:

Oppslag 7. august 2007:

”Hvis det hadde vært en hvit dame som lå der, hadde dette aldri skjedd.”

Oppslag 8. august 2007:

”veldig diskriminerende. De hadde aldri kjørt fra en hvit mann på den måten.”

Oppslag 8. august 2007:

”Dette handler om at politiet og ambulanspersonell har forskjellsbehandlet en hvit manns tiss og en svart manns tiss. Dette er bare toppen av isberget av rasisme.”

Førsteside (toppsak) 9. august 2007:

Når Ullevål sykehus avviste at Ali Farah var blitt utsatt for rasisme, ble dette omtalt på avisens førsteside som

”LØGN og fanteri. Ali (37) kjemper i respirator.”

Billedbruken på denne forsiden underbygger også de urimelige anklagene (bilde av utslått Ali Farah).

Kommentar 9. august 2007:

”han tisset på seg. ... Saken er merkelig. Ambulansepersonells oppgave er å berge liv og gi nødhjelp. Ingen er så vant til kaotiske situasjoner, blod, oppkast, overdoser og tiss, som disse. Hvorfor skjelte de ut voldsofferet Ali i stedet for å hjelpe?”

Oppslag 9. august 2007:

”Fastholder rasismeanklager. ” ”Rasistiske motiver.”

Oppslag 10. august 2007:

”Hvis du er redd litt tiss, bør du ikke være ambulansesjåfør. Problemet her var at det var negerpiss.”

Oppslag 10. august 2007:

”Tidligere ansatt bekrefter rasisme – Jeg er ikke i tvil om at dette er rasisme.”

Kommentar 11. august 2007:

”Han som ligger livløs, mens ambulansespersonellet ikke undersøker ham.”

Oppslag 12. august 2007:

”Ambulansepersonellet nektet å ta ham med seg fordi han hadde tisset på seg.”

Oppslag 14. august 2007:

”episoden i Sofienbergparken var utslag av rasistiske holdninger.”

Førstesiden 16. august 2007:

”De nektet å finne seg i at han hadde tisset på seg.”

Oppslag 18. august 2007:

”Dette hadde aldri tror jeg, skjedd en hvit familiefar i Frognerparken, ikke i Sofienbergparken for den saks skyld.”

Oppslag 21. august 2007:

”Ambulansesjåfører i Trondheim har en annen toleransegrense for ufrivillig utskilling av kroppssekreter enn kollegaer i Oslo.”

Oppslag/faktaramme 10. august, 11. august, 12. august, 15. august, 17. august, 21. august, 25. august og 26. august 2007:

Ambulansepersonell ”nektet å ta ham med seg fordi han hadde tisset på seg.”

Det er på det rene at blant annet Dagbladets uriktige faktafremstillinger ledet til at en rekke statsråder, politikere og myndighetspersoner gikk ut i avisene med sterke fordømmelser mot ambulansesjåførene. Det gjaldt blant annet helse- og omsorgsminister Sylvia Brustad, arbeids- og inkluderingsminister Bjarne Håkon Hansen og fornyings- og administrasjonsminister Heidi Grande Røys.

Finansminister Kristin Halvorsen ble 26. august 2007 sitert på følgende i Dagbladet i forbindelse med at hun hadde deltatt på folkemøtet ”Kamp mot offentlige rasisme og diskriminering” på Youngstorget i Oslo, arrangert på grunn av den såkalte Obiorasaken og av nærværende sak.

”- Alle skal få hjelp når de trenger det. Det er ikke første gang jeg får høre historier om folk som opplever rasisme. Vi kan ikke snu ryggen til det, sa Halvorsen. – Kunne dette skjedd med en hvit småbarnsfar i Frognerparken? Spurte Halvorsen med henvisning til Ali Farah-saken. – Den ekle erkjennelsen er at det tror vi ikke at det kunne.”

Erik Schjenken krever seg tilkjent oppreisning etter skadeserstatningsloven § 3-6 første ledd for den tort og svie han er påført. Beskyldningene krenket hans æresfølelse og var egnet til å skade hans gode navn og rykte og også til å utsette ham for hat og ringeakt. Det dreide seg om rettsstridige ærekrenkelser som også var uaktsomme. Ved rettsstridsvurderingen må det sees hen til at avisen manglet dekning for de nevnte beskyldningene som gikk langt utover hva som var nødvendig og formålstjenlig.

Det anføres at når saken først hadde fått den vinklingen som var blitt skapt av media, så er det godt mulig at Ullevål sykehus ikke kunne ha klart å stanse det hele. Media hadde imidlertid et betydelig ansvar for den måten denne saken var blitt skapt på, og her sto Dagbladets beskyldninger sentralt. Det var en påregnelig følge for avisen at Erik Schjenkens venner, politikere og til slutt også hans arbeidsgiver trakk seg unna ham. Han mener at den krenkelsen som han er blitt utsatt for fra avisens side er så grov at oppreisningen bør settes til 1 500 000 kroner.

Saksøkeren nedla slik påstand:

1. AS Dagbladet dømmes til å betale oppreisning til Erik Schjenken fastsatt etter rettens skjønn.
2. AS Dagbladet erstatter Erik Schjenkens saksomkostninger.

Saksøkte har i det vesentligste gjort gjeldende:

AS Dagbladet gjør gjeldende at avisen ikke har rettet noen rettsstridige ærekrenkelser mot Erik Schjenken. Ved anvendelsen av straffeloven §§ 246 og 247 gjelder nemlig en alminnelig rettsstridsreservasjon. EMK artikkel 10 og Grunnloven § 100 beskytter yringsfriheten. Disse bestemmelsene slik de er tolket av Høyesterett og Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), er de sentrale rettslige grunnlagene for avisens frifinnelsespåstand. Ved vurderingen i forhold til rettsstridsreservasjonen må man blant annet legge vekt på sakens allmenne interesse, om utsagnene er en videreformidling av andres utsagn eller avisens egne, og om vedkommende avis har vært i aktsom god tro, jf blant annet Rt 2003 s 928, Rt 2003 s 1190 og Rt 2005 s 1677. Det følger videre av EMDs praksis at avisens uttalelser skal bedømmes på grunnlag av forholdene slik de fremsto på publiseringstidspunktet.

Den aktuelle saken skapte en viktig offentlig debatt omkring mulig institusjonell rasisme blant annet i helsevesenet. I denne debatten deltok politikere, ledere i helsevesenet, fagfolk, alminnelig interesserte og mediene; alle med utgangspunkt i hendelsen i Sofienbergparken. Utgangspunktet var at Ali Farah etter å ha blitt slått ned av en ukjent person ble nektet transport til sykehuset av de to ambulansesjåførene som kom til stedet. For publikum i parken opptrådte de to ambulansemennene på en uakseptabel og uforståelig måte. Det var en rekke øyenvitner til hendelsen, som hver for seg og uavhengig av hverandre opplevde ambulansemennenes opptreden som rasistisk motivert. Vitnenes beskrivelser og herunder deres utsagn om at det lå rasistiske eller diskriminerende motiver bak ambulansemennenes opptreden, førte med seg en bred politisk debatt om ”skjult” eller ubevisst rasisme i helsevesen og politi. På bakgrunn av vitnenes utsagn ble det reist kritikk mot Ullevål sykehus, ambulansetjenesten og ambulansemennene. Hendelsen utløste umiddelbare reaksjoner fra Regjeringen, en rekke statsråder, politikere og innvandrersorganisasjoner. Saken førte også til umiddelbare reaksjoner mot de to ambulansesjåførene ved at de ble suspendert fra sine stillinger og ved at både Ullevål sykehus og Regjeringen iverksatte granskninger på bakgrunn av hendelsen. Fylkeslegen i Oslo og Akershus og Likestillings- og Diskrimineringsombudet konkluderte med at ambulansemennenes opptreden var rasistisk motivert.

Det bestrides at Dagbladet har drevet en ”hetskampanje” mot Schjenken. Saken ble naturlig nok bredt dekket i alle riksdekkende medier, og Dagbladets dekning skiller seg ikke ut. Dagbladets journalister la ned et omfattende arbeid i saken, ikke minst ved å prøve å få ambulansemennene og deres støttespillere i tale – noe som viste seg å være umulig. Dagbladet understreker at de to ambulansemennene ikke ble navngitt. Først gjennom en artikkel i Aftenposten april 2008, og i en større artikkel i A-magasinet 3. oktober 2008 valgte Erik Schjenken selv å stå frem med sin forklaring om hendelsen. Erik Schjenken

hevdet at han aldri har hatt rasistiske tanker eller holdninger og at hans opptreden overfor Ali Farah i Sofienbergparken ikke var rasistisk motivert.

Om ambulansemennenes ordbruk og handlemåte var et utslag av ubevisst rasistiske holdninger, finnes det ikke noe sikkert svar på. Det er imidlertid et faktum at hendelsen i parken reiste en viktig og legitim debatt om bevisst eller ubevisst rasisme i helsevesen og politi. Forekomst av institusjonell rasisme – altså holdninger som typisk er ubevisst for den enkelte tjenestemann – er det særlig viktig å kunne avdekke og forebygge gjennom offentlig debatt. Verken det forhold at det i de endelige vedtakene i saken (som ble truffet året etter at hendelsen fant sted og på ulike rettslige grunnlag), ikke ble funnet tilstrekkelig dokumentasjon for at ambulansemennene opptrådte rasistisk, eller at det i ettertid er reist kritiske spørsmål ved den vinklingen saken fikk, betyr at Dagbladet eller andre som skrev om saken kan dømmes for å ha omtalt hendelsen. Dette ville være et meget alvorlig inngrep i ytringsfriheten.

Det retten skal ta stilling til er om Dagbladets artikler ligger innenfor ytringsfrihetens rammer. Mer konkret er dette et spørsmål om Dagbladet kan holdes rettslig ansvarlig for å ha videreformidlet de vitneutsagn og den offentlige kritikk som ble rettet mot ambulansetjenesten i denne saken, og om Dagbladets kommentarartikler gikk utover det som kan tillates innenfor ytringsfrihetens rammer. Dagbladet mener at deknningen av ambulansemennene, både i sin helhet og i detaljene, ikke på noen måte gikk ut over det som må tillates i en offentlig debatt om et samfunnsproblem av stor viktighet. Utrykningsmeldingen fra AMK-sentralen til ambulansen gjaldt en mann som var blitt slått i hodet, lå på bakken, blødde og ikke var kontaktbar. Samtlige vitner opplevde ham som hardt skadet ettersom han hadde vært bevisstløs i flere minutter.

Et vitne observerte at Farah hadde urin på buksen. Det er på det rene at han ikke klarte å reise seg opp ved egen hjelp, men ble hjulpet opp av ambulansemennene og delvis holdt oppe av andre mens ambulansen var der. Flere av vitnene til hendelsen, blant annet to sykepleiere og en hjelpepleier, forsøkte å formidle sine observasjoner av Ali Farah til ambulansemennene, men disse kommuniserte i svært liten grad med publikum. Helsepersonellnemnda ga under punkt 1.2 i nemndas vedtak uttrykk for at muligheten for en faglig riktig vurdering av Ali Farah dermed ble svekket. Dagbladet peker videre på at undersøkelsen av Ali Farah antakelig var så kortvarig at mange av vitnene ikke så at han ble undersøkt. Dette går frem av punkt 1.3.1 i nemndas vedtak. Endelig er det lagt til grunn i vedtakets punkt 1.5 at undersøkelsene var mangelfulle. Flere vitner har forklart at Ali Farah lå nede da ambulansen kom, han måtte hjelpes opp, og var ustø.

Vitnene er ganske samstemte om det faktiske. De er samstemte om at ambulansemennene skulle ha tatt med seg Ali Farah, de er samstemte om at tissingen på plassen må ha hatt sammenheng med hjerneskode og de mente alle at rus ikke hadde noen betydning for hendelsesforløpet eller for plikten til å ta Ali Farah med seg. Det sentrale spørsmålet vil

være om det var tilstrekkelig grunnlag for publisering av påstanden om at den kritikkverdige behandlingen av Ali Farah var rasistisk begrunnet. Dagbladet understreker at uttalelser i pressen om en persons motiver for en handling etter rettspraksis ikke er å anse som faktapåstander ("statements of facts") men derimot som verdivurderinger ("value judgements"). Dette er blant annet lagt til grunn i EMD's dom av 25. november 1999 Nilsen/Johnsen mot Norge. Når det gjelder ledere og kommentarartikler beskytter EMD retten til å fremsette en "fair comment" som anses for "value judgement". Det samme er lagt til grunn av PFU i sak 96/171 og sak 115/98.

Det må veie tungt i denne saken at Helsepersonellnemnda, som er øverste klageinstans og som bygger sin avgjørelse på en sakkyndig utredning, rettet kritikk mot ambulansesjåførene på flere punkter. For det første kom Helsepersonellnemnda til at de innledende undersøkelser og vurderingene av pasienten var overflatiske. Ambulansemennene innhentet ikke informasjon fra de tilstedeværende i parken og dette svekket grunnlaget for å danne seg et riktig bilde av pasientens tilstand. For det andre hadde de ikke i tilstrekkelig grad kartlagt om pasienten hadde en alvorlig hodeskade. Det var derfor ikke forsvarlig å etterlate ham på skadestedet. Det skulle vært foretatt en mer fullstendig undersøkelse da man valgte å forlate pasienten. For det tredje kritiserer nemnda den opptreden og den språkbruken som ambulansemennene utviste på stedet. Nemnda oppsummerte sin kritikk som følger: "Slik nemnda har sett det, er pliktbruddene av alvorlig karakter og innen kjerneområdet for klagerens virksomhet. Det er tale om uakseptabel handlemåte som ligger betydelig under den faglige og etiske standard som kreves av ambulansepersonell, og det er etter nemndas vurdering nødvendig å gi klageren en advarsel."

Etter Dagbladets oppfatning kan det ikke være tvil om at saken hadde en betydelig offentlig interesse. Saken reiste en debatt om mulig institusjonell rasisme i helsetjenesten. Denne allmenne interessen økte ved at flere regjeringsmedlemmer m.fl. deltok i debatten om mulig rasistisk motivering og tok standpunkt. Det fikk stor betydning for den allmenne interesse at saken – og anklagene om rasistisk motivasjon – ble bredt dekket at alle medier både fjernsyn, aviser og nett. Det som kanskje fikk størst betydning, og som virkelig tente debatten, var de sterke påstandene om rasisme som 7. og 8. august ble fremsatt av Kohinoor Nordberg og advokat Abid Raja på TV2. Det var også av interesse for pressen at Ullevål sykehus tidlig hadde understreket at det var gjort en tilfredsstillende medisinsk vurdering og for øvrig avvist at det kunne ligge en rasistisk motivasjon bak behandlingen av Ali Farah, men at sykehuset den 10. august erkjente at det var gjort en grov feilvurdering ved at man ikke selv kjørte mannen til legevakten og at man for øvrig ville avvente Fylkeslegens granskning av saken.

Dagbladet kan heller ikke se at avisen har opptrådt uaktsomt på noe punkt. Ambulansemennenes oppførsel på stedet fremsto som uforståelig for publikum i parken. Opplysningene om at den skadede var norsk-somalier, hans alvorlige tilstand, språkbruken på stedet, manglende undersøkelser og det forhold at han ble forlatt, dokumenterer en

fiendtlig holdning. I alle medier ble dette tolket som rasistisk motivert og toneangivende politikere uttalte seg på samme måte. Ullevål sykehus kunne ha sørget for at korrigerende opplysninger kom frem. Det som er offentlig kjent er ikke underlagt taushetsplikt. Dertil kommer at helsepersonell kan gi opplysninger dersom man mener at en saksfremstilling blir uriktig, jf. Bente Ohnstad: Taushetsplikt, personvern og informasjonssikkerhet i helse og sosialsektoren (2003) s 75 hvor det heter:

”I en sak der det er gitt bred mediamessig dekning og der det for eksempel fremsettes sterk (og kanskje usaklig) kritikk mot behandlingspersonellet kan det være korrekt å gi opplysninger dersom man mener saksfremstillingen er uriktig eller ubalansert. Det kan spørres om ikke personellet også har en forklaringsplikt i slike tilfelle. Offentligheten er et viktig kontrollorgan i forhold til forvaltningen. Når det gjelder helsesektoren, utøver ikke leger, annet helsepersonell og sykehus primært myndighet i tradisjonell forstand, men de forvalter likevel store offentlige ressurser. Man må derfor finne seg i at det settes spørsmålstegn ved hvordan man disponerer de midler som er stilt til rådighet.”

Dagbladet fremhever i denne sammenhengen at urineringen straks ble kjent, jf Knapstad på NRK 8. august: ”Han kom seg på beina og begynte å urinere over åstedet”. Videre vises til en uttalelse til pressefolkene fra hjelpepleier Beate Gundelach som hadde vært til stede i parken. Hennes uttalelse til noen fra pressen ble referert i VG Nett 6. august 2007 hvor det var skrevet følgende om tissingen og med et tillegg om øyevitnets observasjon: ”Mannen skal ikke ha hatt noen kontroll over seg selv, og begynte å tisse på seg. Ambulansefolkene skal ha beskyldt ham for å tisse på dem og på bilen. – Han reiste seg opp og begynte å tisse på seg. Svimende rundt i ørska åpnet han buksesmekken, og det kom jo noe urin ut som kan ha truffet ambulansefolkene og ambulansen.” Uansett var ambulansemannenes versjon – inklusive mistanken om rus – kjent gjennom oppslag i Dagbladet 16. august. Dagbladet konkluderer med at taushetsplikt aldri var til hinder for at Ullevål sykehus eller Erik Schjenken selv gikk ut med sin versjon. Ullevål sykehus` munnkurv medførte imidlertid at pressen ikke fikk kjennskap til ambulansemannenes versjon. Det kan imidlertid ikke avisens journalister klandres for. Manglende imøtegåelse hindrer ikke publisering.

Det vises ellers til en redegjørelse av 29. august 2007 fra Helsetilsynet i Oslo og Akershus hvor det blir uttalt at helsepersonalets uttalelser på stedet vurderes ”som klart diskriminerende oppførsel som kan forstås med rasistiske overtoner”. Fylkeslegen kom altså til samme konklusjon som hadde vært hevdet i mediene. Dette beviser at det var tilstrekkelig grunnlag for mediene for å gi uttrykk for at det var rasistisk motivasjon. Det vises også til at Likestillingsombudet i sin uttalelse av 26. mars 2008 ga uttrykk for at de konkrete omstendighetene ”under tvil gir grunn til å tro at etnisitet har vært medvirkende til at pasienten i denne saken fikk dårligere behandling enn han kunne forvente”. Dagbladet viser også til den klare konklusjonen i Manuela Ramin-Osmundsens tale 28. november 2007 hvor hun blant annet nevner Ali Farah-saken sammen med drapet på Benjamin Hermansen.

Selv om retten mot formodning skulle komme til at avisen rettsstridig har ærekrenket Erik Schjenken, så er det etter Dagbladets oppfatning mer enn tvilsomt om det som sto i akkurat denne avisen har hatt noen avgjørende betydning for hans tap av æresfølelse og omdømme. Det var så mange andre faktorer enn avisoppslagene i Dagbladet som skadet ham. For det første var det samlede trykket i aviser og kringkastning på denne saken. For det andre var det uttalelser fra blant annet regjeringsmedlemmer og andre politikere. For det tredje var det den manglende støtten fra arbeidsgiveren, Ullevål sykehus. Dagbladet mener at det oppsummeringsvis ikke er grunn til å anta at oppslagene i Dagbladet spilte noen vesentlig rolle for den skaden som ble påført Erik Schjenken.

Etter Dagbladets mening er uansett et oppreisningskrav på 1 500 000 kroner altfor høyt. Også ved utmålingen av en eventuell oppreisningserstatning må det legges vekt på at det var en rekke konkurrerende årsaksfaktorer som sammen bidro til det store omdømmetapet. Ved utmålingen av oppreisningen må retten for øvrig legge vekt på at ambulansemennene selv er å klandre for deres opptreden i parken og dermed for den store presseomtalen.

Saksøkte nedla slik påstand:

1. AS Dagbladet frifinnes.
2. AS Dagbladet tilkjennes sakens omkostninger.

III Rettens bemerkninger

Erik Schjenken krever oppreisning for en påstått ærekrenkelse. Vilkårene for å tilkjenne oppreisning etter en ærekrenkelse fremgår av skadeserstatningsloven § 3-6. Bestemmelsens første ledd lyder:

Den som har krenket en annens ære eller privatlivets fred, skal, så fremt han har vist uaktsomhet eller vilkårene for straff er til stede, yte erstatning for den lidte skade og slik erstatning for tap i fremtidig erverv som retten under hensyn til den utviste skyld og forholdene ellers finner rimelig. Han kan også pålegges å betale slik erstatning (oppreisning) for skade av ikke økonomisk art som retten finner rimelig.

Etter bestemmelsen kreves det at noen ”har krenket en annens ære”. I dette ligger at gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 246 eller § 247 objektivt sett må være oppfylt. Videre er det fastslått i rettspraksis at utsagnene må være rettsstridige, og at dette begrepet har samme innhold i forhold til oppreisning som det har i straffebestemmelsene, jf. Rt 1994 s 174 med henvisning til tidligere avgjørelser. Dernest kreves at det enten har vært utvist uaktsomhet eller at vilkårene for straff er oppfylt.

Den foran nevnte rettsstridsvurderingen er for pressen i realiteten en avveining mellom hensynet til ytringsfriheten og hensynet til personvernet. Det sentrale er en aktsomhetsvurdering, hvor det blant annet må legges vekt på om avisen har forholdt seg kritisk til kilder, om fremstillingen er balansert, om den går lenger enn det som det er grunnlag for og om utsagnets skadeevne. Nyhetsreportasjer basert på intervjuer, der de påstått ærekrenkende utsagnene stammer fra intervjuobjektet, er særlig beskyttet av ytringsfriheten. Når det gjelder viderefremføring av andres oppfatninger, er det avgjørende om kilden har vært pålitelig, hvor alvorlig de fremsatte beskyldningene er og om pressen har forsøkt å besørge tilfredsstillende kontradiksjon, jf. blant annet Rt 2003 s 1190.

Retten vil i det følgende først si noen ord om noen forhold som etter partenes anførsler kan tenkes å få betydning for rettens vurderinger og som det kan være hensiktsmessig å si noe om innledningsvis. Når dette er gjort vil retten foreta en konkret vurdering av de faktiske forholdene i tilknytning til hvert enkelt av de påstått ærekrenkende utsagnene og herunder om fremsettelsen etter omstendighetene i saken var rettsstridig.

Erik Schjenken – en erfaren ambulansemann.

Det har kommet frem i saken at Erik Schjenken er en meget erfaren ambulansemann. Det er opplyst at han i sine 15 år som ambulansemann på Ullevål sykehus har hatt om lag 10 000 utrykninger og at han ikke har hatt en eneste klage. Retten har mottatt en forklaring fra overlege Anne-Cathrine Braarud ved Oslo legevakt hvor hans kvalifikasjoner ble ytterligere understreket. Hun forklarte i retten at hun anser Erik Schjenken som en mer enn alminnelig dyktig ambulansemann og uttalte at han har store kunnskaper innenfor alt vedrørende akuttmedisin. Han er flink til å sortere skadede på skadestedet og til å få den enkelte sendt til riktig behandlingssted. Vitnet tilføyde at Erik Schjenken var både representativ og dyktig og at ledelsen for noen år tilbake hadde valgt ham til å komme med et bidrag i en bok om døden. Vitnet forklarte at hun ikke bare kjenner Erik Schjenken fra ”sidelinjen” i sin posisjon som overlege ved legevakten. Hun opplyste at hun for en del år tilbake også har arbeidet sammen med ham ute i gaten.

Betydningen av ambulansemennenes språkbruk i parken.

Både Fylkeslegen i Oslo og Akershus, Statens helsetilsyn og Helsepersonellnemnda har kritisert det språket som ambulansesjåførene førte i parken. Denne kritikken er noe forskjellig formulert. Kritikken kommer sterkest til uttrykk hos den instansen som først avga uttalelse i saken, nemlig Fylkeslegen i Oslo og Akershus, og det kommer også sterkt til uttrykk i den allsidig sammensatte nemnda, Helsepersonellnemnda, som er øverste klageinstans. Uttalelsen fra Statens helsetilsyn var den mest forsiktige. Ullevål sykehus ga for

sitt vedkommende uttrykk for at det dreide seg om en ”lite hensiktsmessig språkbruk”. Erik Schjenken har under hovedforhandlingen beklaget at han og hans kollega førte et uheldig språk på stedet. Retten er enig i at det var uheldig at ambulansemennene uttalte seg slik det er referert foran i kapittel I om sakens bakgrunn, og ganske særlig at de gjorde dette med et publikum til stede.

Når dette er sagt vil imidlertid retten tilføye at det er relativt velkjent at politifolk, soldater, ambulansefolk, kirurger, operasjonssykepleiere og personer i lignende utsatte yrker undertiden kan føre et røft språk. Dette har åpenbart sammenheng med den virkeligheten som disse tjenestemennene arbeider under, og det har nok også sammenheng med et behov for ”å få ut” noe av de svært store menneskelige belastningene som folk innenfor disse yrkene nærmest daglig blir utsatt for. At det er svært uheldig å føre et grovt språk med et publikum til stede, er åpenbart. Det spørsmålet som imidlertid reiser seg i nærværende sak er om en slik røff språkbruk med rimelighet kan anses som en indikasjon på at de to ambulansemennene ikke opptrådte faglig og rasjonelt i forhold til den oppgaven som møtte dem i parken.

Retten mener at det ikke er riktig å trekke den generelle konklusjon at offentlige tjenestemenn som i gitte situasjoner fører et røft språk nødvendigvis har holdninger som gjør dem uegnet til den oppgaven de er satt til å utføre eller har manglende evne til å ta riktige avgjørelser. Retten vil imidlertid ikke se bort fra at en røff språkbruk kan være en indikasjon, sammen med andre omstendigheter, for at man er for lite lydhør overfor for eksempel opplysninger som kommer fra publikum på et skadested. I forhold til de enkelte påståtte injuriene i denne saken – som går på at ambulansemennene har handlet rasistisk, overhodet ikke har undersøkt den skadede, forlot han mens han lå livløs på bakken osv – er det etter rettens oppfatning tale om så alvorlige påstander at den utviste språkbruken ikke i seg selv kan få noen stor betydning ved rettens vurdering av bevisene for hva som faktisk har skjedd.

Om det var forsvarlig å overlate til politiet å kjøre den skadede til legevakten.

Erik Schjenken har forklart i retten at det var hans beslutning ikke å ta Ali Farah med seg i ambulansen. Denne beslutningen meddelte han politiet. Han forklarte at politiet ganske ofte bistår ambulansetjenestens med slike transporter hvis de likevel er på skadestedet. Det kan imidlertid variere litt hvordan man velger å gjøre dette. Noen ganger tar politiet ganske enkelt med seg pasienten slik man mente å gjøre det i dette tilfellet, andre ganger blir en av ambulansemennene med i politibilen og det forekommer også at man bytter om på det hele slik at det blir med en polititjenestemann i ambulansebilen. Overlege Anne-Cathrine Braarud ved Oslo legevakt bekreftet dette. Hun ble for øvrig spurt om det i dette tilfellet kunne anses forsvarlig for ambulansemennene å overlate til politiet å kjøre pasienten til legevakten. Hun uttalte at man ved psykiatri og beruselse vil måtte være oppmerksomme

på mulige uventede aggressive reaksjoner fra pasienten. Hun uttalte at man derfor "vil ha forståelse for det Erik Schjenken her hadde besluttet". Dette begrunnet hun med opplysningene om vannlatingen som kombinert med opplysningen om at pasienten virket ruset, gir en indikasjon på at pasienten kan komme til å gjøre noe galt i kupeen.

Erik Schjenken understreket i sin forklaring at man gjennom regelverket for ambulansetjenesten er pålagt ikke å ta noen risiko når det gjelder egen sikkerhet. Overlege Anne-Cathrine Braarud bekreftet at forskriftene er helt klare på dette punkt og tilføyde: "Vi har hatt en medarbeider som lekte helt og som ble knivstukket i magen." Dette vitnet ble ellers foreholdt at det på legevakten var oppdaget at pasienten hadde et hematom (hevelse) på 3x3 cm i bakhodet og spurt om ikke ambulansmennene burde ha oppdaget dette. Vitnet svarte at en kul på ingen måte behøver å ha oppstått allerede i parken – hevelser kommer gjerne etter hvert.

Retten er av den oppfatning at det etter omstendighetene i saken neppe kan anses som uforsvarlig at ambulansmennene overlot til politiet å kjøre pasienten til legevakten. Retten betviler ikke opplysningen om at ambulansmennene opplevde pasienten som ruset. Det var imidlertid uheldig at ambulansmennene ikke gjorde en helt uttrykkelig avtale med politimennene om å kjøre pasienten til legevakten. Det ble sterkt understreket av flere tilsynsinstanser at det når det gjaldt den manglende transporten til legevakten, så var det på dette punktet det sviktet. Statens helsetilsyn uttalte i denne forbindelse: "Forutsatt at det ble gjort en klar avtale om at politiet kunne transportere pasienten til legevakten innen kort tid, ville en slik pasienttransport ikke nødvendigvis vært uforsvarlig." Statens helsetilsyn la til grunn at unnlattelsen av å fatte en klar avtale med politiet representerte et brudd på bestemmelsen om forsvarlig helsehjelp i helsepersonelloven § 4.

Om mediaomtalen og hvordan denne berørte Erik Schjenken.

Det er på det rene at den aktuelle saken fikk en enorm publisitet. Dette er partene enige om. Partene er også enige om at den aktuelle hendelsen ikke kunne oversees av pressen. Den var brakt opp gjennom publikum i parken, hvorav noen selv var pressefolk eller hadde kontakter innenfor media, og fra folket i parken ble det blant annet tatt kontakt med VG, Aftenposten og TV2. Dagen etter hendelsen var også Dagbladet på banen og etter hvert ble nettopp denne avisen blant de toneangivende. Ganske raskt gikk en rekke politikere på banen. Hendelsen i Sofienbergparken skjedde i begynnelsen av august 2007 og på et tidspunkt hvor landets politikere begynte innspurten frem mot kommunevalget.

Beskyldningene i pressen ledet til at det ble arrangert demonstrasjoner til støtte for Ali Farah og mot rasisme. Bildet av den liggende Ali Farah ble kåret til årets bilde og hans samboer Kohinoor Nordberg ble kåret til årets nordmann. Etter rettens oppfatning synes det på det rene at så vel politikere som pressens folk løp i flokk i denne saken. Enkelte som

forsøkte å nyansere ambulansemennenes håndtering av saken ble endog drapstruet. Erik Schjenken skulle også "tas". Politiet gjorde en trusselvurdering av hans personsikkerhet og han ble tilbudt å flytte til hemmelig adresse. Erik Schjenken opplevde at det var vanskelig å bære hodet høyt ikke bare overfor kollegaer, naboer og venner, men også overfor sine egne barn og sin samboer. Det er dokumentert at Erik Schjenken ikke klarte å fungere i arbeidet sitt og at han til slutt følte seg så deprimert at han ved et par anledninger var på selvmordets rand.

Generalsekretær Per Edgar Kokkvold i Norsk Presseforbund har gitt forklaring i retten. Han uttalte at det er mange som i etterkant av denne vonde tiden for Erik Schjenken burde ha bedt ham om forlatelse. Dette gjaldt etter vitnets oppfatning blant annet en rekke politikere og det gjaldt også hans arbeidsgiver Ullevål sykehus som kun i noen få dager forsvarte Schjenken, men som på et møte med pressen 10. august 2007 blant annet ga uttrykk for at ambulansemennene selv burde ha kjørt mannen til legevakten og at saken ville bli undersøkt av fylkeslegen. Fra sykehusets side var det fra først av gitt uttrykk for at pasientundersøkelsen på stedet var gjort i henhold til nordiske retningslinjer. Vitnet Kokkvold forklarte at Erik Schjenken hadde sendt en velskrevet klage til Pressens Faglige Utvalg. Kokkvold hadde i en samtale med klageren gitt uttrykk for at en klage mot den samlede presse ikke var så egnet for PFU, men at han gjerne ville invitere Schjenken på et frokostmøte i Oslo redaktørforening. Erik Schjenken stilte på dette møtet. Kokkvold uttalte i retten at han for sitt vedkommende tror Schjenken når han hevder at hans beslutninger i parken overhodet ikke var rasistisk motivert.

Retten bemerker at begge parter er enige om at mediedekningen og uttalelsene fra ulike politikere var en svært stor belastning for Erik Schjenken. Etter rettens syn var de sterke karakteristikene som fremkom om ambulansemennene i blant annet Dagbladet med på å prege mange av uttalelsene fra politikerne. Den belastningen som Erik Schjenken ble utsatt for gjennom mediaoppslagene blant annet i Dagbladet, var etter rettens syn av en slik karakter at det åpenbart må ha vært svært vanskelig å bære. Retten ser ikke bort fra at journalistikken også fikk en betydning for den måten som Ullevål sykehus valgte å uttale seg på i møtet med pressen 10. august 2007. Det er imidlertid etter rettens oppfatning ikke riktig å si at sykehuset "snudde helt om" i sin holdning til saken ved de uttalelsene som ble gitt 10. august 2007.

Retten vil etter dette gå inn på hver enkelt av de påståtte injurierende utsagnene. Spørsmålet om det var et tilstrekkelig faktisk grunnlag for det som ble gjengitt eller hevdet i avisen, vil imidlertid ikke uten videre være avgjørende for om avisen har overtrådt grensene for ytringsfriheten. Det må for hvert enkelt forhold drøftes om det som ble brakt

til torgs gjennom avisen var en rettsstridig ærekrenkelse. Her kommer hensynet til ytringsfriheten og en aktsomhetsvurdering inn.

1. Erik Schjenken kjørte fra Ali Farah etter å ha sett at han er en mørkhudet/afrikaner

Dagbladets politiske redaktør Marie Simonsen uttalte i kommentarartikkelen 11. august 2007 "Skrekk og avsky": "Tragedien i Sofienbergparken sjokkerte tilskuerne og de aller fleste nordmenn, fordi vi plutselig ble konfrontert med noe vi ikke ønsker å se. Det var rasismens stygge og ubarmhjertige konsekvens. Det var resultatet av et menneskesyn, hvor noen er mindre verd enn andre." Det er også vist til et annet sitat i den samme artikkelen: "Somaliske menn er trolig så langt nede på det norske samfunnets hakke orden som du kan komme, og det ambulanspersonalet så da de kom til parken, var en somalisk mann."

Erik Schjenken fremhever at språkbruken som ble nyttet på stedet ikke hadde noe med rasisme å gjøre. Når han uttalte "toget er gått for denne mannen" så var det i en henvendelse til politiet. Når han på stedet uttalte "Han står, så han dør ikke" så var det i forbindelse med at en av de tilstedeværende hadde spurt om de likevel ikke kunne ta Ali Farah med seg. Det var et direkte språk, men også et korrekt svar på et spørsmål. Det er for øvrig slik at det ikke er hold i premissene for en rasismepåstand. Det var forfeilet og villedende når avisen la til grunn for påstanden om at han ikke ville ta med seg Ali Farah, at han hadde tisset i buksen. Avisen hadde heller ikke grunnlag for å hevde at Ali Farah overhodet ikke var blitt undersøkt. Den aktuelle saken hadde en betydelig allmenn interesse, men med en påstand om utvist rasisme stilles det betydelige krav til at journalistene utviser aktsomhet. Det hadde de ikke utvist i denne saken.

Dagbladet fremhever at Marie Simonsen i sin kommentar tar ambulansemennene litt i forsvar idet hun skriver i nest siste spalte: "Men det er en bekvem forklaring å legge skylda på enkeltindivider." Avisen hevder at uttrykket "rasismens ... konsekvens" i siste spalte dermed fremstår som en påstand om at handlingen er et utslag av en institusjonell rasisme, som gjerne kan være ubevisst. Uttrykket "resultat av et menneskesyn" må leses i sammenheng med det generelle temaet i artikkelen som er kollektivt ansvar, politikk, økende klasseforskjeller og mangel på integrering. Dagbladet mener at artikkelen er en "fair comment" fra redaktørens side, det vil si hennes mening om et komplekst samfunns-spørsmål – en "value judgement". Dagbladet mener at det på publiseringstidspunktet var tilstrekkelig grunnlag for å fremsette synspunkter om rasistisk motivasjon.

Retten er av den oppfatning at den aktuelle kommentarartikkelen ikke kan forstås på noen annen måte enn at ambulansemennene hadde handlet rasistisk. Det er alvorlig å anklage noen for rasisme og det er ingen tvil om at slike anklager er ærekrenkende. Rasismepåstanden var riktignok i dette tilfellet et verdiutsagn fremsatt i en pågående debatt, men det er ingen tvil om at det også ved fremsettelse av et slikt utsagn kreves aktsomhet fra avisens

side. Takhøyden er riktignok større i en kommentarartikkel enn i en reportasje, og avisen har fremhevet at den i denne kommentaren har vært opptatt av det videre perspektivet: Mulig institusjonell rasisme i ambulansetjenesten og i helsetjenesten generelt. Retten legger imidlertid til grunn at en avis, selv om hovedperspektiv har vært å belyse et generelt spørsmål, ikke kan fremkomme med konkrete beskyldninger om rasisme knyttet til enkeltpersoner, uten å ha tilstrekkelig dekning for beskyldningene. Etter rettens oppfatning hadde ikke avisen det. Ved aktsomhetsvurderingen må det tas hensyn til at de to ambulansemennene på grunn av sin taushetsplikt ikke hadde noen mulighet til å forsvare seg. Det forhold at de to ambulansemennene ikke var navngitt, kan slik retten ser det ikke være avgjørende, så lenge det må ha vært klart for avisen at ambulansemennene ganske raskt ville bli gjenkjent av familie, venner, arbeidskolleger og en betydelig del av sin omgangskrets. Retten finner at avisen uaktsomt har fremsatt en rettsstridig ærekrenkelse som ikke er beskyttet av ytringsfriheten.

2. Erik Schjenken undersøkte ikke Ali Farah (slik Schjenken pliktet)

Dagbladet har uttalt i lederartikkelen 14. august 2007 at Ali Farah ”verken ble undersøkt eller hjulpet av ambulanspersonell etter at han ble slått ned i Sofienbergparken”.

Erik Schjenken hevder at dette er en uriktig opplysning. Han mener for øvrig at utsagnet er et faktautsagn og at dette trekker aktsomhetsnormen opp. Videre dreier det seg om en egenfremsettelse (avisen feller en dom) og den har utvilsomt en stor skadeevne. Erik Schjenken peker på at journalist Ragnhild Fretland, som vitnet under hovedforhandlingen og som hadde snakket med en rekke mennesker som hadde vært til stede i parken, forklarte at øyevitnene sprikte når de ble intervjuet om dette. Noen sa at Ali Farah ikke ble undersøkt, mens andre sa at han ble undersøkt men kort. Journalist Fretland uttalte for øvrig: ”Jeg tror aldri Dagbladet har skrevet at han ikke ble undersøkt. Det vi har skrevet er at folk opplevde det slik at han ikke ble grundig nok undersøkt.” Erik Schjenken forklart i retten at han og hans kollega gjorde en innledende undersøkelse av pasienten. Allerede før pasienten ble reist opp så Espen Smith på bakhodet hans og observerte at det ikke var noen kul eller blødning der. Pasienten var våken da de kom til stedet og ambulansemennene hadde tatt en vurdering av ham etter den såkalte Glasgow Coma Scale.

Dagbladet fremhever at den aktuelle lederartikkelen må leses i sin sammenheng. Denne artikkelen sier ikke noe direkte om rasisme. Artikkelen tok opp er en ny landsomfattende studie av arbeidsforholdene til ambulansarbeiderne som konkluderte med at tjenesten er blitt for rutinepreget og dehumanisert. Det blir innledningsvis referert til en uttalelse fra vedkommende forsker til Dagsavisen hvor det blir ropt et varsku om at ambulansetjenesten nå hadde fått et slikt preg. Det påklagede sitatet er Dagbladets ”fair comment”, det vil si et ”value judgement” om et aktuelt samfunnsproblem, og handler ikke om rasisme. Selv om det kanskje er riktig at Ali Farah var gjenstand for en helt kort undersøkelse i den intiale

fasen, er det imidlertid på det rene at han ikke ble undersøkt da han ble forlatt i parken. Dette var nettopp et forhold som lå til grunn for den omfattende kritikken som særlig Helsepersonellnemnda rettet mot ambulansemennene.

Retten er av den oppfatning at det ikke var grunnlag for å hevde at pasienten overhodet ikke ble undersøkt. Retten legger til grunn at pasienten ble undersøkt i den initiale fasen og at det dreide seg om en helt kort og summarisk undersøkelse. Det samme la Ullevål sykehus til grunn på pressekonferansen 8. august 2007: "Pasientundersøkelsen var i henhold til instruks. Undersøkelsen går fort på en pasient som er våken, kan stå oppreist," Ullevål sykehus opprettholdt dette standpunktet i sitt brev av 21. august 2007 til Helsetilsynet i Oslo og Akershus. Statens helsetilsyn la i sin uttalelse av 23. april 2008 også til grunn at ambulansemennene hadde foretatt en undersøkelse av pasienten ("en begrenset initial observasjon av pasientens bevissthetsnivå og ytre skader"). Etter rettens syn representerte den påklagede uttalelsen i lederartikkelen 14. august 2007 et ærekrenkende og uriktig faktisk utsagn med en betydelig skadeevne. Den alminnelige avisleser må oppfatte utsagnet dithen at Ali Farah overhodet ikke ble undersøkt. Dette utsagnet var slik retten ser det uriktig, og uttalelsen representerte en alvorlig beskyldning mot Erik Schjenken og hans kollega. Retten finner at avisen uaktsomt har fremsatt en rettsstridig ærekrenkelse som ikke er beskyttet av ytringsfriheten.

3. Erik Schjenken undersøkte ikke Ali Farah til tross for at Farah lå livløs på bakken mens ambulansen var på stedet.

Dagbladet har i kommentaren 11. august 2007 "Grums med full spredning" skrevet av journalist Haddy J Njie uttalt: "... familiefaren Norge har lært å kjenne gjennom et blodig bilde på nett og trykk. Han i den brune T-skjorta. Han som ligger livløs mens ambulanspersonellet ikke undersøker ham. Mens politiet sjekker legitimasjon og ikke kjører ham til legevakten".

Erik Schjenken understreker at avisen her gir et bilde av at Ali Farah mens ambulansmennene var på stedet, lå bevisstløs (komatøs) på bakken, og at ambulansmennene overhodet ikke undersøkte pasienten. Han fremhever at det fra første stund var på det rene at Ali Farah ikke var livløs da ambulansmennene kom til stedet. Alle vitnene beskrev en Ali som kom på beina, gikk noen skritt, urinerte ved å trekke ned bukse osv. Det fremheves at utsagnet innebar en sterkt krenkende omtale av en tjenestemann innenfor ambulansetaten og at det var egnet til å skade hans omdømme.

Dagbladet er ikke enig i at avisen her gir et bilde av en Ali Farah som ligger bevisstløs på bakken og at ambulansmennene overhodet ikke undersøkte ham. Det som først og fremst diskuteres i artikkelen er institusjonell, ubevisst rasisme. Hendelsen i parken brukes som ett av flere eksempler i en meningsytring om et mer generelt problem. Beskrivelsen brukes

som et litterært bilde. Journalistens budskap er at det er ”vanlige folk” som gjerne ubevisst har latt ”en hardt skadet mann ligge igjen på gresset med blødende hode og munn, fordi man ikke ser et offer, men en farlig bråkmaker”.

Retten bemerker at det nye i nærværende punkt er at avisen gjentar den i punkt 2 nevnte uttalelsen, men med den tilføyelsen at pasienten lå livløs på bakken mens ambulansmennene var på stedet. Etter vitneforklaringene i saken er det helt på det rene at Ali Farah ikke lå livløs på bakken da ambulansmennene kom til stedet eller i den tiden de var der. Beskyldningen om at han ikke ble undersøkt til tross for at han lå livløs på bakken, var en sterkt ærekrenkende uriktig faktauttalelse rettet mot ambulansmenn i tjeneste, og uttalelsen hadde en betydelig skadeevne. Retten finner at avisen uaktsomt har fremsatt en rettsstridig ærekrenkelse som ikke er beskyttet av ytringsfriheten.

4. Erik Schjenken må (som ambulansemann) ha registrert Ali Farahs alvorlige hodeskade, blant annet fordi han hadde tisset i bukse (”tisset på seg”). Likevel kjørte han fra Farah.

I Dagbladets kommentar 9. august 2009 ”Hvem er svinet her” er det følgende uttalelse i ingressen. ”Det blødende voldsofferet Ali ble nektet hjelp. Saken er stygg, skriver Trude Ringheim.” I teksten, som altså er skrevet av journalist Trude Ringheim, fremkommer blant annet følgende ”Han blir slått brutalt ned, i asfalten. Ambulansepersonell nektet å ta med seg det blødende offeret. Ifølge vitner kalte de ham ”et svin” fordi han tisset på seg. Nå opplyses det at han står i fare for å få varig hjerneskade. SAKEN ER merkelig. Ambulansepersonells oppgave er å berge liv og gi nødhjelp. Ingen er så vant til kaotiske situasjoner, blod, oppkast, overdoser og tiss, som disse. Hvorfor skjelte de ut voldsofferet Ali i stedet for å hjelpe? Hvorfor ble ikke tilstanden hans vurdert som alvorlig? Mannen ligger på Ullevål universitetssykehus med hjerneblødning. Mms-bilder av en blodig, bevisstløs mann og hans fortvilte samboer, R&B-artisten Kohinoor Nordberg, sier sitt.”

Erik Schjenken understreker at de vitnene som har uttalt seg til avisene og klagenemndene innenfor helsevesenet temmelig entydig har vært inneforstått med urineringsepisodens korrekte forløp. Ali Farah sto oppreist og tok frem sin penis, urinerte og traff ambulansmannen Smith og – etter å ha forflyttet seg – urinerte han bak på ambulansbilen. Journalistene Ragnhild Fretland og Anders Johansen, som begge har gitt en vitneforklaring under saken, oppfattet faktum på samme måte. Anders Johansen forklarte riktignok at Ali Farah reiste seg og tisset og understreket: ”Det var ikke viljestyrt.” Journalist Ida Giske forklarte at Ali Farah sto på beina, han klarte ikke å holde på urinen og han sjanglet. Hun la til at det så ut som han var i ørska og at han ikke siktet på noen. Det ble fra Erik Schjenken fremhevet at det ”å tisse på seg” i en skadesammenheng som denne blir oppfattet som fundamentalt forskjellig fra det å urinere fra seg.

Dagbladet understreker at den aktuelle artikkelen må leses i sin sammenheng og at den var et viktig innsteg i en debatt om institusjonell rasisme. Det at journalisten tar opp det uforståelige ("Saken er merkelig"), at hun tar forbehold ("ganske overbevist om") og at hun viderefremidler Abid Rajas krasse kommentar (med forbehold jf ordet "spissformulert") kan avisen vanskelig kritiseres for. Hun fokuserer på det kollektive ansvaret og peker på årsaksfaktorer om hvordan dette kunne skje. Etter avisens oppfatning er dette en "fair comment" fra journalist Trude Ringheim, det vil si hennes mening om et komplekst samfunnsproblem, og det dreier seg om et "value judgement".

Retten finner det ikke tvilsomt at ambulansemennene ut fra sine observasjoner i parken og det som ble forklart dem var klar over at Ali Farah hadde fått seg et kraftig støt i hodet. Retten fester imidlertid tillit til forklaringen fra Erik Schjenken om at han og hans makker ikke observerte noen kul i pasientens bakhode. Dette bygger retten på det troverdige inntrykket som retten har fått av Erik Schjenken sammenholdt med den forklaringen fra overlege Anne-Cathrine Braarud som er referert foran øverst på side 20. Retten legger ellers til grunn at Ali Farah ikke hadde tisset på seg. Dette fremgår rimelig klart av vitneforklaringene og det er for øvrig fremlagt et fotografi som er tatt av Ali Farah mens han ligger på gresset og hvor man tydelig kan se at det ikke er noen våte flekker fra midtstykket av buksen hans eller nedover på buksebena. At Ali Farah hadde "tisset på seg" er slik retten ser det et uriktig faktautsagn, som avisens journalister ville ha forstått at var uriktig dersom de grundig hadde eksaminert vitnene i parken. Retten er enig med Dagbladet i at den aktuelle artikkelen kan leses som et "innsteg i en debatt om institusjonell rasisme". Det er imidlertid viktig at en avis, når den tar opp et emne av stor samfunnsmessig interesse, er ytterst nøye med hva man skriver om enkeltpersoner som vil kunne identifiseres. Utsagnet i avisen om at Ali Farah hadde "tisset på seg" og at ambulansemennene til tross for dette valgte å kjøre fra stedet, savnet etter rettens oppfatning et forsvarlig grunnlag. Retten finner at avisen uaktsomt har fremsatt en rettsstridig ærekrenkelse som ikke er beskyttet av ytringsfriheten.

5. Massive beskyldninger om rasisme/rasistiske motiver i hele august måned

I Dagbladets kommentar 9. august 2007 "Hvem er svinet her" er det som nevnt gitt uttrykk for: "Ambulansenekten i Sofienbergparken kan vanskelig oppfattes som noe annet enn et holdningsproblem. ALI ER SVART. ..." I politisk redaktør Marie Simonsens lederartikkel 11. august 2007 "Skrekk og avsky" fremkommer blant annet: "Hadde Eivind Reiten ligget blodig og forslått i Hydroparken, ville selvfølgelig ingen ambulanse kjørt fra ham." Avisen har i tillegg til disse utsagnene kommet med en rekke enkeltutsagn gjennom hele august måned hvor det dels utvetydig ble gitt uttrykk for at ambulansemennene hadde handlet rasistisk og dels gitt uttrykk for at de hadde forlatt den skadede fordi han hadde tisset på seg. Disse beskyldningene er sammenfattet foran fra nederst på side 10 til øverst på side 12.

Erik Schjenken fremhever at Dagbladet her definerer sitt eget rasismebegrep og understreker nok en gang at han aldri kunne finne på å behandle folk forskjellig ut fra deres hudfarge. Han understreker at hans språkbruk på stedet "Toget har gått for denne mannen" henvendt til politiet, og "Han står, så han dør ikke" til en sykepleier som henvendte seg til ham, ikke kan oppfattes som rasistiske utsagn. Dertil kommer avisens stadige påpeking av at den skadede hadde "tisset på seg" og av den grunn var blitt forlatt av ambulansemennene. Dette var komplett forfeilet og villedende og burde aldri vært uttalt i avisen, verken med eller uten sitatstrek. Schjenken mener det må ha vært klart for Dagbladet at artiklenes utforming ville resultere i en forhåndsdomming av ham. Avisen påtok seg en betydelig risiko ved altfor mange absolutt formulerte og ødeleggende injurier.

Dagbladet mener at uttalelser i ettertid har bekreftet at det var grunnlag for å hevde at Ali Farah hadde fått en dårlig behandling på stedet og at denne kunne være rasistisk motivert. Det vises her til Fylkeslegen i Akershus' brev av 29. august 2007, i forbindelse med at saken ble oversendt til Statens helsetilsyn, hvor det ble pekt på ambulansemennenes språkbruk og hvor det også ble vist til en samtale over radioen mellom Espen Smith og en AMK-operatør ("Han fikk seg et slag over nesa og ligger nede og ynker seg og alt mulig sånn. Fullt av masse folk rundt – ikke sant – masse hippier og det ene med det andre"). Fylkeslegen har under det aktuelle punktet oppsummert som følger: "Summen av disse uttalelser blir av helsetilsynet i Oslo og Akershus vurdert som klart diskriminerende oppførsel som kan forstås med rasistiske overtoner." Fylkeslegen kom altså til den samme konklusjonen som det som var blitt hevdet i avisen. Dagbladet mener at fylkeslegens vurderinger langt på vei beviser at det var tilstrekkelig grunnlag også for mediene for å gi uttrykk for at det var rasistisk motivasjon.

Retten bemerker at dette punktet for det første gjelder rasismepåstander fremsatt i en periode på ca. tre uker etter hendelsen i parken. Når det gjelder vurderingen av disse påstandene vises det til det som retten allerede har uttalt i tilknytning til punkt 1, nemlig at avisen etter rettens oppfatning ikke hadde tilstrekkelig grunnlag for å hevde at Erik Schenken og hans kollega hadde handlet rasistisk. Etter rettens oppfatning ble det ikke mindre uaktsomt å fremsette slike uttalelser etter hvert utover i august måned. Det aktuelle punkt 5 knytter seg videre til flere utsagn som er fremsatt eller har blitt gjengitt i avisen om at Ali Farah hadde "tisset på seg" og derfor var blitt forlatt av ambulansemennene. Her viser retten til det som er uttalt foran i tilknytning til punkt 4. Det er ingen tvil om at også disse utsagnene er ærekrenkende. Retten finner at avisen uaktsomt fremsatte en rekke med likeartede rettsstridige ærekrenkelser som ikke er beskyttet av ytringsfriheten. De aktuelle utsagnene gjennom tre uker etter hendelsen bidro til å sementere oppfatninger som den alminnelige avisleser hadde dannet seg om ambulansemennene.

Retten har som det fremgår kommet til det resultat at Dagbladet har fremsatt en lang rekke ærekrenkende uttalelser overfor Erik Schjenken som ikke er beskyttet av den alminnelige ytringsfriheten etter Grunnloven § 100 og EMK artikkel 10. Pressens samfunnsoppgave er å være en "public watchdog". Den skal forsvare de svake i samfunnet mot overgrep og ganske særlig fra det offentliges side. Pressens oppgave er å informere, å avdekke kritikkverdige forhold og også selv å ta standpunkt i ulike saker. I en sak som den foreliggende er det imidlertid etter rettens oppfatning helt klart at pressen må ta hensyn til at det fantes en annen svak part i bildet, nemlig de to ambulansemennene som begge var av den mening at de grunnet sin taushetsplikt ikke hadde noen mulighet til å forsvare seg. Som det fremgår har Dagbladet i denne nyhetssaken etter rettens oppfatning ikke utvist tilstrekkelig aktsomhet ved sin journalistikk.

Når det nærmere gjelder Dagbladets journalistikk har retten fått et innblikk i denne blant annet gjennom forklaringene fra flere av journalistene. Retten har særlig merket seg forklaringen fra journalist Ragnhild Fretland. Hun forklarte at hun kom inn i saken 10. august 2007 og understreket at hun på dette tidspunkt prøvde å få informasjon fra den andre siden. Dette bød imidlertid på problemer blant annet fordi ambulansemennene ikke hadde anledning til å uttale seg. Vitnet Fretland ble blant annet spurt om hun hadde skrevet at skadelidte aldri ble undersøkt. Til det svarte vitnet at noen i parken hadde sagt at han ble undersøkt, mens andre hadde sagt at ambulansemennene så vidt var nede for å undersøke ham, men at det var veldig kort. Når det gjaldt tissingen forklarte vitnet: "Fra første dag forsto vi at han var blitt hjulpet opp og at han måtte tisse." Retten forsto journalisten dithen at hun mente at Dagbladet, til tross for den naturlige forståelsen av ordene "tisset på seg", likevel brukte dette uttrykket fordi det var slik mange av øyevitnene beskrev det hele, og fordi det under enhver omstendighet dreide seg om en tissing som ikke var viljestyrt. Journalisten forklarte at hun ikke hadde noen personlig mening om Ali Farah var blitt utsatt for en rasistisk handling. "Min magefølelse var at rasismeanklagene ikke burde vært hovedfokuset".

Retten finner at det i dette tilfellet bør utmåles en oppreisningserstatning og at denne etter forholdene bør settes høyt. Dagbladet har fremhevet at retten ved utmålingen må legge vekt på at det var flere årsaker til at Erik Schjenken ble sterkt ærekrenket denne høsten og at Dagbladet på ingen måte var den eneste som var å klandre. Retten er av den oppfatning at den enkelte avis har et selvstendig ansvar for sin journalistikk og at det er begrenset hvor stor vekt man kan legge på det forhold at Dagbladet åpenbart ikke var alene om å fremsette rettsstridige ærekrenkelser mot ambulansemennene, jf saken A mot Norge i EMD's dom av 9. april 2009 (Baneheia). Dagbladets journalistikk var imidlertid særdeles intens og avisen burde ha vært forberedt på at saken ville kunne få et rettslig etterspill.

Erik Schjenken har nedlagt påstand om at han tilkjennes en oppreisningserstatning på 1 500 000 kroner. Retten bemerker at utmålingen av et krav som det foreliggende nødvendigvis må bli skjønnsmessig. Det er etter norsk rettspraksis uvanlig med oppreisningskrav i en slik størrelsesorden. Preventive hensyn må imidlertid kunne tillegges vekt ved utmålingen, ikke minst hensett til at skadevolderen i denne saken utvilsomt har betalings- evne og ganske åpenbart har tjent penger på oppslagene. På den annen side bør det etter rettens oppfatning kunne legges noe, men likevel begrenset, vekt på den språkbruken som ble ført i parken og som fikk betydning for den folkelige reaksjonen mot ambulansemennene og for avisens dekning av saken. Retten setter oppreisningen til 1 000 000 kroner.

Dagbladet har tapt saken fullstendig og må pålegges å erstatte motpartens sakomkostninger, jf tvisteloven § 20-2 første ledd. Advokat Carl Bore har inngitt en omkostningsoppgave hvor det fremgår at salæret for saksforberedelsen inkludert merverdiavgift utgjør kr. 911 375, at salæret for hovedforhandlingen inkludert merverdiavgift utgjør kr. 120 750 og at utgiftene til porto, kopiering og diverse utlegg utgjør kr. 12 453. Totalt er omkostningskravet på kr. 1 044 578 og det er lagt til grunn et arbeide i 317 timer når det gjelder saksforberedelsen og 42 timer i anledning hovedforhandlingen. Retten legger denne salæroppgaven til grunn og fastsetter omkostningene overensstemmende.

SLUTNING

1. AS Dagbladet dømmes til å betale oppreisning til Erik Schjenken med 1 000 000 – en million – kroner.
2. AS Dagbladet dømmes til å betale saksomkostninger til Erik Schjenken med 1 044 578 – enmillionogførtifiretusenfemhundreogsyttiåtte – kroner.
3. De under punkt 1 og 2 nevnte krav forfaller til betaling innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

Retten hevet

Thorleif Waaler

Rettledning om ankeadgangen i sivile saker vedlegges.

Rettledning om ankeadgangen i sivile saker

Reglene i tvisteloven kapitler 29 og 30 om anke til lagmannsretten og Høyesterett regulerer den adgangen partene har til å få avgjørelser overprøvd av høyere domstol. Tvisteloven har noe ulike regler for anke over dommer, anke over kjennelser og anke over beslutninger.

Ankefristen er én måned fra den dagen avgjørelsen ble forkynt eller meddelt, hvis ikke noe annet er uttrykkelig bestemt av retten.

Den som anker må betale behandlingsgebyr. Den domstolen som har avsagt avgjørelsen kan gi nærmere opplysning om størrelsen på gebyret og hvordan det skal betales.

Anke til lagmannsretten over dom i tingretten

Lagmannsretten er ankeinstans for tingrettens avgjørelser. En dom fra tingretten kan ankes på grunn av feil i bedømmelsen av faktiske forhold, rettsanvendelsen, eller den saksbehandlingen som ligger til grunn for avgjørelsen.

Tvisteloven oppstiller visse begrensninger i ankeadgangen. Anke over dom i sak om formuesverdi tas ikke under behandling uten samtykke fra lagmannsretten hvis verdien av ankegjensstanden er under 125 000 kroner. Ved vurderingen av om samtykke skal gis skal det blant annet tas hensyn til sakens karakter, partenes behov for overprøving, og om det synes å være svakheter ved den avgjørelsen som er anket eller ved behandlingen av saken.

I tillegg kan anke – uavhengig av verdien av ankegjensstanden – nektes fremmet når lagmannsretten finner det klart at anken ikke vil føre fram. Slik nekting kan begrenses til enkelte krav eller enkelte ankegrunner.

Anke framsettes ved skriftlig ankeerklæring til den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Selvprosederende parter kan inngi anke muntlig ved personlig oppmøte i tingretten. Retten kan tillate at også prosessfullmektiger som ikke er advokater inngir muntlig anke.

I ankeerklæringen skal det særlig påpekes hva som bestrides i den avgjørelsen som ankes, og hva som i tilfelle er ny faktisk eller rettslig begrunnelse eller nye bevis.

Ankeerklæringen skal angi:

- ankeinstansen
- navn og adresse på parter, stedfortredere og prosessfullmektiger
- hvilken avgjørelse som ankes
- om anken gjelder hele avgjørelsen eller bare deler av den
- det krav ankesaken gjelder, og en påstand som angir det resultatet den ankende parten krever
- de feilene som gjøres gjeldende ved den avgjørelsen som ankes
- den faktiske og rettslige begrunnelse for at det foreligger feil
- de bevisene som vil bli ført
- grunnlaget for at retten kan behandle anken dersom det har vært tvil om det
- den ankende parts syn på den videre behandlingen av anken

Anke over dom avgjøres normalt ved dom etter muntlig forhandling i lagmannsretten. Ankebehandlingen skal konsentreres om de delene av tingrettens avgjørelse som er omtvistet og tvilsomme når saken står for lagmannsretten.

Anke til lagmannsretten over kjennelser og beslutninger i tingretten

Som hovedregel kan en *kjennelse* ankes på grunn av feil i bevisbedømmelsen, rettsanvendelsen eller saksbehandlingen. Men dersom kjennelsen gjelder en saksbehandlingsavgjørelse som etter loven skal treffes etter et skjønn over hensiktsmessig og forsvarlig behandling, kan avgjørelsen for den skjønnsmessige avveiningen bare angripes på det grunnlaget at avgjørelsen er uforsvarlig eller klart urimelig.

En *beslutning* kan bare ankes på det grunnlaget at retten har bygd på en uriktig generell lovforståelse av hvilke avgjørelser retten kan treffe etter den anvendte bestemmelsen, eller på at avgjørelsen er åpenbart uforsvarlig eller urimelig.

Kravene til innholdet i ankeerklæringen er som hovedregel som for anke over dommer.

Etter at tingretten har avgjort saken ved dom, kan tingrettens avgjørelser over saksbehandlingen ikke ankes særskilt. I et slikt tilfelle kan dommen isteden ankes på grunnlag av feil i saksbehandlingen.

Anke over kjennelser og beslutninger settes fram for den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Anke over kjennelser og beslutninger avgjøres normalt ved kjennelse etter ren skriftlig behandling i lagmannsretten.

Anke til Høyesterett

Høyesterett er ankeinstans for lagmannsrettens avgjørelser.

Anke til Høyesterett over *dommer* krever alltid samtykke fra Høyesteretts ankeutvalg. Slikt samtykke skal bare gis når anken gjelder spørsmål som har betydning utenfor den foreliggende saken, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken behandlet av Høyesterett. – Anke over dommer avgjøres normalt etter muntlig forhandling.

Høyesteretts ankeutvalg kan nekte å ta til behandling anker over *kjennelser og beslutninger* dersom de ikke reiser spørsmål av betydning utenfor den foreliggende saken, og heller ikke andre hensyn taler for at anken bør prøves, eller den i det vesentlige reiser omfattende bevisspørsmål.

Når en anke over kjennelser og beslutninger i tingretten er avgjort ved kjennelse i lagmannsretten, kan avgjørelsen som hovedregel ikke ankes videre til Høyesterett.

Anke over lagmannsrettens kjennelse og beslutninger avgjøres normalt etter skriftlig behandling i Høyesteretts ankeutvalg.